

A Világ a diákok szemével

Az Európai Bizottság *Eurobroadmap*¹ elnevezésű projektje keretében a világ számos országában egyidejűleg mérték fel az egyetemi hallgatók véleményét a világról és Európáról. A kutatás arra kereste a választ, hogy milyen szubjektív (pozitív vagy negatív) véleménnyel vannak a diákok a világ egyes területeiről, és milyen mentális térbeli kép rajzolódik ki bennük a különböző térségek és különösen Európa viszonylatában. Ez a tanulmány a projekt legfontosabb magyarországi vonatkozású megállapításait igyekszik bemutatni a felmérés más országokra vonatkozó információinak tükrében.

A szubjektív tér vizsgálati lehetőségeiről

A szakmai és tudományos körökben az elmúlt fél évszázadban rendszeresen visszatérő téma volt az emberek térről vagy egyes földrajzi helyekről alkotott benyomásainak, véleményeinek vizsgálata. A különböző léptékű kutatások hol egy-egy településrészre vagy városra, hol régiókra vagy országokra fókuszálva próbálták meghatározni az emberek térről alkotott szubjektív képét. A kognitív földrajz eszközeit (főként a mentális térképezés módszerét) felhasználva az évtizedek során számos érdemi megállapítás született a társadalom térhez való viszonyáról, amik ma sem tekinthetők elavultnak.

A kognitív térképek első használata Kevin Lynch (1960) nevéhez köthető, ő három amerikai nagyváros mentális térképét rajzoltatta meg a kísérletében résztvevő személyekkel, majd összehasonlította az így készült térképek jellemzőit. Lynch nyomán később hasonló módszerekkel számos további elemzés született (Gould–White 1974, 1986, Downs–Stea 1973, 1977, Timár 1994). Az első időkben főként városokra terjedt ki a mentális tér vizsgálata, mivel ott könnyebben rekonstruálhatók voltak az egyéni térpályák fontosabb elemei, az útvonalak, a csomópontok és a határok. Ezt követték az országos szintű (Downs–Stea 1977, Kiss–Bajmócy 1996, Michalkó 1998), majd a világméretű térképek (Chokor 2003). Ez utóbbi mentális térképek azonban némiképp különböznek a többitől. A világról alkotott kép ugyanis sokkal inkább a képzettségi szinttől, a tanulmányoktól függ, s csak kisebb mértékben a személyes tapasztalásoktól, amelyek viszont a lokális térképek felrajzolásánál lehetnek meghatározó jelentőségűek (Saarinen–MacCabe 1995). A globális térről kialakított kép megformálásában ugyanakkor komoly szerepet játszanak az iskolai tanulmányok során használt térképek is (Michalkó 1998). A mentális térképek vizsgálatában a távoli területek ismertségével kapcsolatban úgy tűnik, a földrajzi távolság növekedésével párhuzamosan emelkedik az iskolai térképek használatának szerepe. A japán diákok világképe például – a falitérképeknek köszönhetően – Mercator-vetületben jelenik meg, továbbá a tudattartalmukba bevitt információik alapján Európát általában jóval nagyobbnek látják Afrikánál (Wakabayashi 1996).

¹ <http://www.eurobroadmap.eu/>

A térről leképezett szubjektív kép tehát értelmi és érzelmi összetevőkből építkezik, amely egyénenként más és más. J. K. Wright (1966) szerint bármilyen térképről is legyen szó, az magán viseli a térképésznek az ábrázolt területről alkotott elképzelését is. Minden térkép részben objektív tényeket és részben szubjektív elemeket is tartalmaz, utóbbiak a térkép készítőjének véleményét és társadalmi háttérét is tükrözik. A behaviorista geográfia szerint az emberek térbeli viselkedését nem a tér objektív szerkezete, hanem annak az észlelés során keletkezett szubjektív képzete határozza meg (Nemes Nagy 1998). Nem aszerint cselekszünk tehát, amilyen a tér maga a „valóságban”, hanem amilyennek azt érzékeljük.

Az ilyen jellegű kutatások egyik leggyakrabban használt módszere a mentális térképek vizsgálata (Cséfalvay 1990), ami a valós környezet szubjektív tudati leképeződésének folyamatáról nyújt más eszközökkel fel nem deríthető információkat (Kiss–Bajmócy 1996). E módszer során a kísérleti személyek maguk rajzolnak térképeket egy adott területről, amelyet a kutató később kiértékel. A mentális térképekkel kapcsolatos kutatások alapvető jelentősége, hogy általuk a társadalmi térfolyamatok más módszerekkel nem, vagy csak bizonytalanul feltárható mozzanatairól kaphatunk részletes információkat (Michalkó 1998). Downs és Stea (1973) a kognitív térképezést olyan konstrukcióként definiálták, ami magában foglalja azokat a kognitív folyamatokat, amelyek lehetővé teszik az emberek számára elsajátítani, raktározni, előhívni és kezelni a térbeli környezetről származó információkat. Letenyei László (2001 11. o.) más megközelítést ad: „Hogy mi a távoli és mi a közeli, mi a sajátunk és mi az idegen, az természetesen mindig szubjektív; mégis, ezeknek az elképzeléseknek van olyan közös részük, amelyet a legtöbb város lakó oszt: fontos tájékozódási pontok, útvonalak, az egyes városnegyedek határai. Ezekből az elemekből rajzolódik ki egy település mentális térképe, azaz a lakók által elképzelt térkép, amely nem feltétlenül egyezik a térképész által megszerkesztett sémával.”

Persze a szubjektív tér vizsgálatának lehetőségei nem érnek véget az amúgy igen sokszínű mentális térképezés módszereinél. A szemantikai profilalkotás, az asszociatív szövegelemzés, az interjúelemzés és egyéb általános vagy szofisztikált módszerek további izgalmas lehetőségeket kínálnak a „puha” tér vizsgálatára.

Az Eurobroadmap projektben végzett kutatás hasonlóképpen főként a mentális tér térképezésére tett kísérletet, mégpedig egy olyan nemzetközi összehasonlító vizsgálat keretében, ahol a világ egyes térségeiről alkotott képet egységes módszertan alapján határozták meg a vizsgálatban résztvevő különböző országok kutatói. Az egyes országokban lefolytatott vizsgálatok azok sajátosságairól, de a világ egyes részeinek általános megítéléséről is szolgáltatottak új információkat.

A felmérés

A nemzetközi együttműködésben végzett felmérés során az egész világra kiterjedően 18 ország 43 városában különböző tudományterületeken (művészetek, orvostudomány, politológia, mérnöki tudományok, közgazdaságtan és társadalomtudomány) tanuló, összesen 10 320 egyetemi hallgatót kérdeztek meg, hogy miként látják a mai világot és benne Európát. A felmérés kérdőíve három lényeges részből állt. Az első fejezet a hallgatók társadalmi-gazdasági háttérét (kor, nem, mobilitás, nyelvismeret, anyagi helyzet)

mérte fel. A második fejezet – amely talán a legtöbb érdekes eredményt adta – a hallgatók világról alkotott képét vizsgálta, a harmadik részben pedig Európáról kérdezték a diákokat.

A 2009-ben és 2010-ben elvégzett részletes felmérés célcsoportját Magyarországon is egyetemi hallgatók alkották. A hazai kérdőíveket Budapesten 244 diák töltötte ki (a felmérés részleteit lásd Jakobi et al. 2011). A célcsoport kiválasztásában meghatározó volt, hogy ebben a korosztályban már lezárult az általános műveltséget adó középiskolai képzés, s a hallgatók továbbtanulása során ismereteik inkább már csak specializálódnak, így a bennük kialakuló Európa- és világkép többé-kevésbé véglegesnek tekinthető.

Magyarországon a felmérésben résztvevő diákok átlagosan 2,66 nyelvet beszélnek az anyanyelvükkel együtt. A megoszlásokat tekintve 3,7% csak anyanyelvén, 37,7% két nyelven, 58,6% pedig három vagy több nyelven beszél. A művészeti és a mérnök hallgatók több, mint fele csak egy vagy két nyelvet beszél. Európai összehasonlításban ezek az arányok alacsonyok. Ugyanakkor a magyar diákok sokat járnak külföldre, más európai országokkal összehasonlítva is az egyik legtöbbet. A hazai egyetemisták 62 országot említettek meg, ahol jártak. Ezek többsége Európában van. A legtöbben (59%) Ausztriába utaztak, ezután Olaszország és Németország a sorrend. Ezt a csoportot Magyarország szomszédjai követik (Románia, Szlovákia, Horvátország), majd a nyugat-európai országok (Franciaország, Nagy-Britannia, Spanyolország) következnek. A diákok több mint 10%-a volt Görögországban, Lengyelországban és Csehországban. A nem európai országok közül jellemzően a mediterrán turisztikai desztinációk (Egyiptom és Tunézia), valamint Észak-Amerika (USA, Kanada) szerepelt az egyetemisták válaszai között. Más nagy térségek, mint Afrika, Dél-Amerika, Dél-Ázsia vagy Óceánia csak nagyon ritkán fordultak elő a válaszokban.

Hasonló megállapítás igaz a vizsgálatban résztvevő többi európai ország eredményeire is. Azaz a szomszédos, a nyugat-európai, a mediterrán és a nagyméretű országokat (Ausztrália, USA, Kanada, Kína) keresik fel a diákok a legtöbbször, bár a nagyobb távolságú utazások inkább a gazdagabb térségekre jellemzők.

A területi szintekhez való kötődés vizsgálata

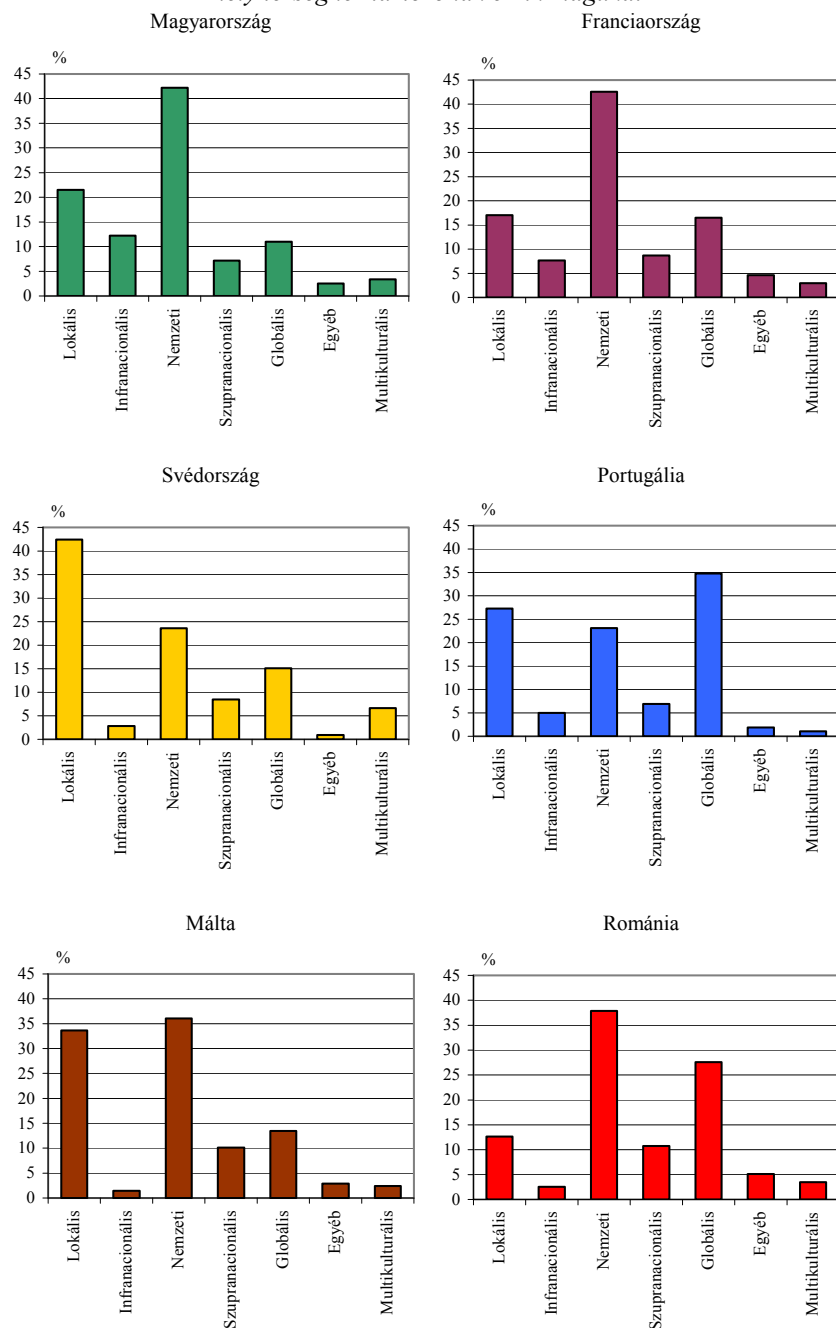
A felmérés során a diákokat arról is kérdeztük, hogy elsődlegesen hol érzik magukat igazán otthon, melyik az a térségi szint, amit a leginkább magukénak vallanak. Az alábbi lehetőségek közül kellett választaniuk:

1. Egy különösen kiemelt városhoz, helyhez tartozónak érzem magam.
2. Egy kisebb földrajzi részhez tartozónak érzem magam.
3. Születési országomhoz tartozónak érzem magam.
4. A kontinenshez vagy a világ egy meghatározott részéhez tartozom.
5. A világhoz tartozom.
6. Egyéb, eddig nem említett térséghez tartozom.
7. Multikulturálisnak vallom magam.

Az eredmények tükrében egyértelművé vált, hogy a magyarokra, franciákra, románokra főképpen a nemzeti szinthez való tartozás volt a jellemző, míg például a svédeknek inkább a helyi szint, a portugáloknál pedig a globális kötődés volt a domináns. Míg egy-egy országra általában egyértelmű tendenciák rajzolhatók fel, addig európai szinten korántsem mutatkozik egységes kép.

1. ábra

Az egyes országokban adott válaszok megoszlása aszerint, hogy a megkérdezettek mely térséghez tartozónak érzik magukat

A társadalmi-gazdasági háttér és a térbeli elhelyezkedés erősen befolyásolhatja a diákok véleményét, ezért kíváncsiak voltunk arra, hogy van-e összefüggés a válaszok és az egyetemisták egyéb tulajdonságai között (nem, tudományterület, jövedelmi helyzet, szülők születési országa, oktatási szintje, beszélt nyelvek száma, vallásosság). A kapcsolat szorosságának megállapítására asszociációs vizsgálatokat alkalmaztunk. A módszer alap gondolata a függetlenség feltételezésével számított gyakoriság.

A kontingencia táblázat kereszt-összefüggéseket magában foglaló, teljes esemény-rendszert tartalmazó valószínűségi táblázat. Ilyenkor a két változónkat együttesen figyeljük meg. Például 2x2-es (nem szimmetrikus) táblázat esetén, ahol $p_{ij}=P(X=x_i, Y=y_j)$, $i,j=1,2$.

	x_1	x_2	Σ
y_1	p_{11}	p_{12}	$p_{1.}$
y_2	p_{21}	p_{22}	$p_{2.}$
Σ	$p_{.1}$	$p_{.2}$	1

Asszociációs vizsgálatoknál két változó függetlenségét az alábbi összefüggés méri (függetlenség esetén az egyenlet értéke zérus):

$$\Phi^2 = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \frac{(p_{ij} - p_{i.} \cdot p_{.j})^2}{p_{i.} \cdot p_{.j}}.$$

A területi szintekhez való kötődés vizsgálatát firtató, „Mely térséghez tartozónak érzi magát?” kérdésre adott válaszok a magyar diákok körében egyedül a nemükkel voltak szignifikáns, azaz véletlentől eltérő kapcsolatban ($\alpha=0,05$; $p=0,023$ mellett). Ekkor $\Phi^2=0,0127$ eredményt kaptunk.

A Φ^2 különböző normálásával további nevezetes statisztikákhoz juthatunk:

Pearson-féle asszociáció: $P = \sqrt{\frac{\Phi^2}{\Phi^2 + 1}},$

Csuprov-féle asszociáció: $V = \sqrt{\frac{\Phi^2}{\min\{(I-1), (J-1)\}}},$

Cramer-féle asszociáció: $T = \sqrt{\frac{\Phi^2}{\sqrt{(I-1) \cdot (J-1)}}},$

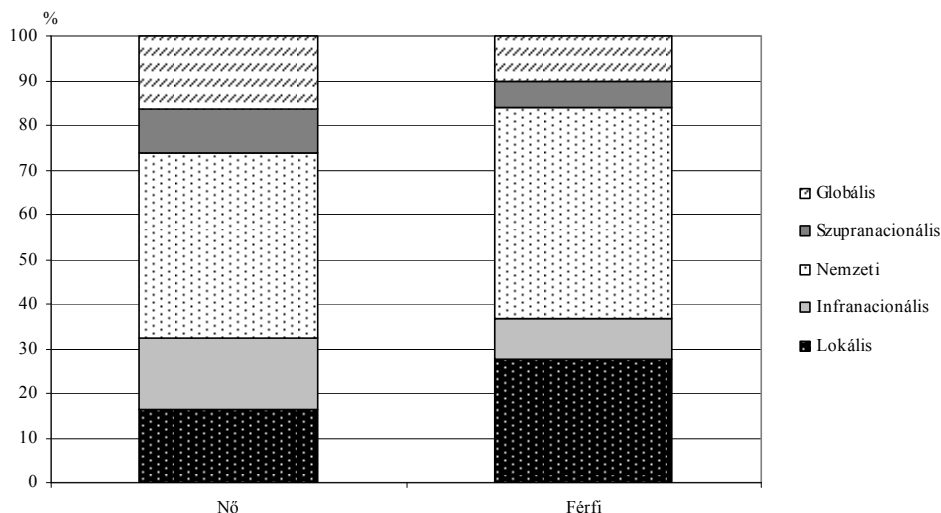
ahol I a kontingencia táblázat sorainak, J az oszlopainak a száma.

A fentiek közös tulajdonsága, hogy 0 érték esetén a két változó független, a maximális 1 értékre függvényszerű a kapcsolat az ismérvek között, míg a kettő érték között sztochasztikus a viszony. Esetünkben a nemek és a térséghez tartozás közötti asszociációs mérőszámok értékei az alábbiak voltak: $P=0,112$; $V=0,113$; $T=0,08$.

Mint láthatjuk ez a kapcsolat sem mondható szorosnak. A férfiak közül többen érzik magukat a nemzeti szinthez és egy-egy lokális, kiemelt helyhez tartozónak, míg a nőknél inkább a belföldi régiókhoz és a világ egészéhez való tartozás a hangsúlyosabb. Az eredmények alapján egyértelműnek látszik, hogy a magyar egyetemisták nemzeti szinthez való tartozása általános jelenség, többnyire független a társadalmi-gazdasági háttértől.

2. ábra

A női és férfi válaszok megoszlása aszerint, hogy a megkérdezettek mely térséghez tartozónak érzik magukat (magyar válaszadók)

A magyar válaszokhoz hasonlóan Románia és Portugália esetén is a nemek szerinti eloszlással lehet egyedül összefüggésbe hozni a válaszokat. Máltán ugyanakkor a vallás van szoros összefüggésben azzal, hogy az egyetemisták leginkább mely térséghez tartozónak érzik magukat (a katolikusok között szignifikánsan többen érzik magukat a nemzeti szinthez közel). Franciaország és Belgium esetén a szülők születési országai szerint (akik ott élnek, ahol a szüleik születtek jobban ragaszkodnak a helyi és a nemzeti szint-hez) és aszerint is eltérnek a válaszok, hogy az egyetemista élt-e huzamosan külföldön, míg Svédország esetében nincs egy szignifikáns magyarázóváltozó sem.

A világról alkotott kép: országok, ahol a diákok szeretnének, vagy nem szeretnének élni

A „Soroljon fel öt olyan országot, ahol holnaptól kezdve szívesen, illetve nem szívesen élne a közeljövőben!” kérdésre adott válaszok értékelését két részre bonthatjuk. A pozitív kérdésre adott válaszokat elemezve a magyar egyetemisták körében a tíz legkedveltebb ország sorrendje: Olaszország (96 válasz), Spanyolország (91), Nagy-Britannia (85), Svájc (83), Németország (82), Franciaország (77), Ausztria (69), USA (56), Svédország (43) és Hollandia (48). A nemek szerint adott válaszokban enyhe különbségeket fedezhetünk fel. A férfiaknál inkább a német, a hölgyeknél a latin nyelvterület (Franciaország, Olaszország és Spanyolország) tűnik kedveltebbnek.

A magyar diákok nem szívesen élnének (az összesített első tíz ország szerint) Romániában (112 válasz), Irakban (79), Kínában (69), Ukrajnában (68), Oroszországban (63), Szlovákiában (58), Iránban (50), Afganisztánban (45), az USA-ban (45) és Szerbiában (36). Érdekes, hogy az Amerikai Egyesült Államok mindkét kategóriában szerepel.

Ha nem csak az első tíz országot vizsgáljuk, hanem globálisan is értékeljük az eredményeket, akkor általánosan az alábbiak tekinthetők pozitív megítélésű régióknak:

- Nyugat-Európa (Ausztria, Németország, Svájc), Skandinávia (Norvégia, Svédország, Finnország), a Benelux-országok és a mediterrán térség (Portugália, Olaszország, Spanyolország, Görögország). Valamivel kisebb, de támogató a magyar egyetemisták viszonyulása Franciaországhoz és Nagy-Britanniához.
- Kanada.
- Óceánia, különösen Ausztrália és Új-Zéland.

Negatív megítélésű régiók:

- Oroszország, Balkán és Kelet-Európa. Magyarország posztoszocialista szomszédjai a legkevésbé vonzóak, mint Ukrajna, Szlovákia, Szerbia, Románia.
- Közel-Kelet: Izrael, Irak és Irán. Az iszlám országok közül Törökországot is sokan említették negatív értelemben, de nem annyira elutasítóan, mint az előző országokat.
- Dél-Ázsia és Kelet-Ázsia általában negatívan említett területeknek számítanak, különösen Kína és India. Japán kivételt képez.

Alig említett régiók:

- Afrika viszonylag kevészer szerepel a válaszokban, abban a néhány esetben pedig negatívan.
- Közép- és Dél-Amerika.
- Közép- és Dél-Ázsia: az említések között vannak egyértelműen pozitív (Malajzia) és negatív (Mianmar, Vietnám) országok is.

A felmérés során összességében megalkothatóvá vált a világ tipológiája a magyar diákok véleményei alapján. Ehhez két új változót volt szükséges bevezetni: az ismertséget és az aszimmetriát az alábbi formákban:

$$Ismertség = \frac{\text{„Szívesen élne az adott országban” válasz} + \text{„Nem szívesen élne az adott országban” válasz}}{\text{A válaszoló diákok száma}}$$

$$Aszimmetria = \frac{\text{„Szívesen élne az adott országban” válasz} - \text{„Nem szívesen élne az adott országban” válasz}}{\text{A válaszoló diákok száma}}$$

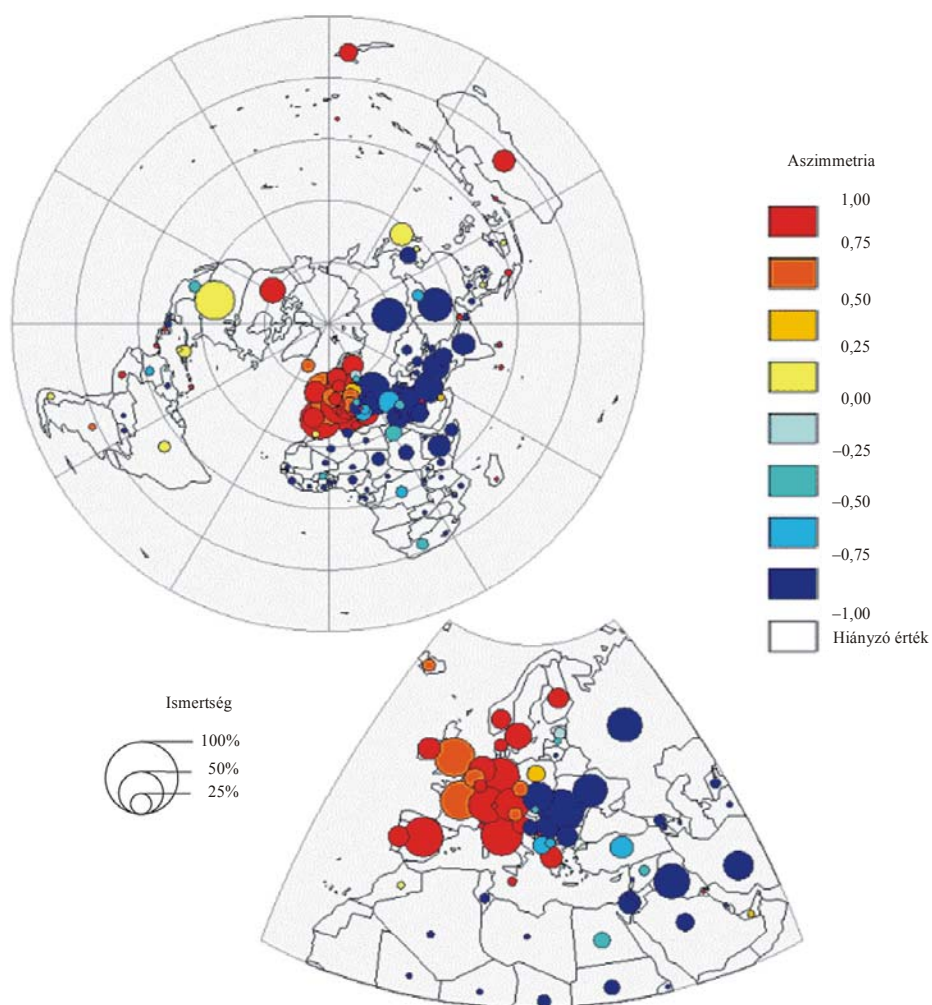
Az ismertséggel azt mértük, hogy mennyire közismert egy-egy ország, mennyire van jelen az egyetemisták gondolkodásában, míg az aszimmetria azt mutatta meg, hogy milyen mértékű pozitív vagy negatív érzések, vélemények kapcsolódnak az országokhoz, vagy éppen a semleges (szimmetrikus) megítélés jellemző-e.

A magyar egyetemisták a világ országairól alkotott véleményeit egyszerre e két változó szerint tipizálhatjuk:

- *Magas ismertség, pozitív aszimmetria:* Svájc, Spanyolország, Ausztria, Németország, Olaszország, Nagy-Britannia és Franciaország. Ezt a hét országot a diákok több mint 30%-a említette pozitív értelemben.
- *Magas ismertség, szimmetria:* az Amerikai Egyesült Államokat nagy számban említették a válaszolók mint olyan helyet, ahol szeretnének, illetve nem szeretnének élni.
- *Magas ismertség, negatív aszimmetria:* Kína, Irán, Irak, Románia, Oroszország, Szlovákia és Ukrajna azok az országok, amelyeket sok diák említett és általában negatív értelemben. Az itt található országok két csoportra tagolódnak: egyrészt a

4. ábra

A világ országai, ahol a magyar diákok szeretnék, vagy nem szeretnék élni a közeljövőben

Készítette: Dr. Jakobi Ákos a Philcarto program segítségével (<http://philcarto.free.fr>).

A kapott eredményeket ábrázolva megállapítható, hogy a szomszédos országokat sokkal kevésbé szeretik a magyar egyetemisták, mint a távolabb esőket, amelyekről azonban kevesebb információval rendelkeznek. Ezenfelül erős kelet–nyugati tagoltságot lehet észrevenni a szimpátia esetén, míg az ismertség vizsgálatában az észak–déli tagozódás a meghatározó, azaz az északi félteke országai sokkal inkább ismertek, mint a déliek. Ezek a megállapítások a vizsgálatba bevont összes európai ország adataira igazak.

A kutatás az országokról alkotott pozitív vagy negatív vélemények felmérésén túl a városok felmérésére is kitért. Nagy számban egyértelműen pozitív értelemben említették a diákok Bécs, Rómát, Berlint, Párizst és Londont (ez utóbbit a diákok 48%-a említette a kívánatos célvárosok között). Semleges megítélésű New York, míg nagy számban említett, de jellemzően negatív megítélésű Bukarest, Moszkva, Peking, Tokió és Kijev. Bukarest a leggyakrabban említett város, amelyet a diákok 55%-a jelölt meg a felsorolásban, minden esetben negatív érzelmi tartalommal. A közepes ismertségű és pozitív megítélésű városok köre már szélesebb. Barcelona, Stockholm, Amszterdam, Prága, Dublin, Brüsszel, München, Madrid és Los Angeles városát a diákok 15–20%-a említette. A magyar egyetemisták általában vonzóbbnak tartják a nyugat-európai városokat, az egyetlen kelet-közép-európai város, amely ebbe a csoportba került, Prága, +0,75-os aszimmetriaértéssel. A közepes ismertségű és negatív megítélésű városok között Bagdad, Belgrád, Pozsony, Mexikóváros, Szófia és Teherán szerepelt. Mexikóváros esetében vélhetően a túlszűfolt környezet, Bagdad vagy Teherán jelölésénél a politikai konfliktusok, Pozsonynál pedig az utóbbi évek magyar–szlovák kapcsolatainak a médiában visszatükröződő negatív képe lehetett hatással a diákok válaszára. Az eredmények azt mutatják, hogy egy város megítélésakor az országról alkotott prekoncepciók hatással lehetnek a város vonzerejére, a városról alkotott képre is.

Az Európáról alkotott kép vizsgálata

A kutatás a szimpátiavizsgálatokon túl az asszociatív szóelemzés módszerét is felhasználta a hallgatók Európáról alkotott mentális képének felvázolásában. Az eljárás során nyílt kérdésekben kértük meg a diákokat, hogy soroljanak fel maximum 5 szót vagy kifejezést, amelyet Európához kötnek, amellyel Európát jellemeznék.

1. táblázat

A 21 leggyakoribb szó, amelyet a magyar hallgatók Európa kapcsán említettek

Sorszám	Szó	Említések száma	Sorszám	Szó	Említések száma
1.	Kultúra	61	12.	Jólét	14
2.	Unió	56	13.	Demokrácia	11
3.	Európai Unió	30	14.	Közösség	9
4.	Történelem	24	15.	Euró	9
5.	Fejlődés/fejlettség	23	16.	Öreg	9
6.	Kontinens	19	17.	Öreg kontinens	9
7.	Különbözőség	17	18.	Civilizáció	8
8.	Otthon	17	19.	Együttlét	8
9.	Kereszténység	16	20.	Sokszínű	7
10.	Változatosság	16	21.	Háború	7
11.	Egység	14			

A magyar diákok Európát elsősorban kulturális, történelmi területként vagy politikai entitásként értelmezték, ami az „unió” vagy az „Európai Unió” kifejezések gyakori említésében is visszatükröződik. Az ugyancsak gyakran említett „kultúra”, „történelem”, „öreg”, „öreg kontinens” vagy „civilizáció” szavak arról árulkodnak, hogy a hallgatók

véleménye szerint a tradicionális értékek nagy arányban köthetők Európához. A történelmi dimenzió néhány karakteres kifejezéshez kötődően is megfigyelhető, mint a „kereszténység” vagy a „háború” (ez utóbbi vélhetően a diákok szerint Európa háborús konfliktusokban játszott történelmi szerepéhez köthető). A „különbözőség”, a „változatosság”, a „sokszínűség”, és ezzel egyidejűleg az „egység”, a „közösség” és az „együttlét” kifejezések azt tükrözik, hogy a diákok Európára összetett területként gondolnak, ahol számos különböző ember kell, hogy megértse egymást. Más, gazdasági tartalommal rendelkező kifejezések, mint a „fejlettség/fejlődés”, a „jólét” vagy az „euró” szintén gyakoriak, ezeket a diákok vélhetően az európai életszínvonallal összefüggésben említették meg. A válaszadók összességében és általában olyan szavakat és kifejezéseket használtak, amelyek relatív tartalmúak, tehát azt gondolták róluk, hogy képesek Európát a világ többi területétől (Afrikától, Ázsiától, Amerikától stb.) elválasztani. Véleményük szerint egyes szavak inkább jellemzőek Európára, mint más térségekre.

Mint azt fentebb a térségi szintekhez való kötődés vizsgálatakor is tapasztalhattuk, feltételezhető, hogy a válaszok és az egyetemisták egyéb tulajdonságai között (nem, tudományterület stb.) mérhető összefüggés mutatkozik. Ebből a megfontolásból megvizsgáltuk, hogy a 18 országra meghatározott globális (átlagos összesített) képhez viszonyítva melyek azok a motívumok, amelyek mentén a magyar diákok válaszaiban szignifikáns eltérések jelentkeznek.

2. táblázat

Felül- és alulreprezentált szavak a női és férfi válaszadók szerint

Nem	Szó	Csoporton belüli, %	Globális, %	Csoporton belüli gyakoriság	Globális gyakoriság	p-érték	Reprezentativitás
Nők	Otthon	5,4	3,47	15	19	0,009	Felülreprezentált
	Bölcső	2,16	1,1	6	6	0,016	Felülreprezentált
	Kultúra	14,39	12,61	40	69	0,041	Felülreprezentált
	Történelem	5,76	4,39	16	24	0,047	Felülreprezentált
	Különbözőség	1,8	3,66	5	20	0,026	Alulreprezentált
	Demokrácia	0,72	2,01	2	11	0,041	Alulreprezentált
	Brüsszel	0	0,91	0	5	0,041	Alulreprezentált
Férfiak	Különbözőség	5,58	3,66	15	20	0,026	Felülreprezentált
	Demokrácia	3,35	2,01	9	11	0,041	Felülreprezentált
	Brüsszel	1,86	0,91	5	5	0,041	Felülreprezentált
	Otthon	1,49	3,47	4	19	0,009	Alulreprezentált
	Bölcső	0	1,1	0	6	0,016	Alulreprezentált
	Kultúra	10,78	12,61	29	69	0,041	Alulreprezentált
	Történelem	2,97	4,39	8	24	0,047	Alulreprezentált

Az Európa kapcsán említett szavak nemek közötti gyakorisági eltérései számos érdekes összefüggésre világítanak rá. A női válaszadók a férfiaknál gyakrabban említették az „otthon”, a „bölcso”, a kultúra” vagy a „történelem” szavakat. Ezek szignifikánsan felülreprezentáltak voltak a női válaszokban, amelyekben a „kultúra” volt a leggyakrabban előforduló szó (40 alkalommal). Ezt a szót a férfiak is gyakran említették (29 esetben), mindazonáltal ez még így is alulreprezentált a teljes sokasághoz képest. Ezzel ellentétben a férfiak válaszai felülreprezentáltak a „különbözőség”, a „demokrácia” és a „Brüsszel” szavakhoz kötődően. Az eredmények a férfiak esetében némiképp konkrétabb, míg a nők válaszaiból valamelyest emocionálisabb képet rajzolnak ki. Ez néha érdekes előfordulásokban jelentkezik: a „bölcso” szó 6 alkalommal került a mintába, minden esetben női válaszadótól; ezzel párhuzamosan „Brüsszelt”, egy jól meghatározható földrajzi vagy geopolitikai nevet Európával kapcsolatban csak a férfiak említették 5 alkalommal. A legszignifikánsabb különbség a férfiak és nők között a legkisebb p-értékek mellett az „otthon” kifejezésnél látható, amely tipikusan a női válaszadóknál fordult elő, így esetükben egyértelmű felülreprezentáltságról beszélhetünk.

3. táblázat

Felül- és alulreprezentált szavak a térségi szintekhez való kötődés szerint

Térségi szintekhez való kötődés	Szó	Csoporton belüli, %	Globális, %	Csoporton belüli gyakoriság	Globális gyakoriság	p-érték	Reprezentativitás
Szupranacionális	Otthon	9,57	3,47	9	19	0,003	Felülreprezentált
Nemzeti	Schengen	2,02	0,91	5	5	0,012	Felülreprezentált
	Kultúra	14,52	12,61	36	69	0,018	Felülreprezentált
	Magyarország	2,02	1,1	5	6	0,043	Felülreprezentált
	Parlament	2,02	1,1	5	6	0,043	Felülreprezentált
Térségi (országban belüli)	Közösség	4,07	1,83	7	10	0,013	Felülreprezentált
Egyéb	Kultúra	6,06	12,61	2	69	0,041	Alulreprezentált

Azok a válaszadók, akiknek erős szupranacionális kötődése van, szignifikánsan felülreprezentáltak azok között, akik az „otthon” szót használták Európa jellemzésére. Érdekes tehát, hogy ezek a hallgatók nem a nemzeti szintre, hanem egy szupranacionális entitásra, Európára tekintenek otthonukként. Azok a hallgatók, akik inkább a nemzeti szinthez kötődőnek érzik magukat, többször említettek olyan politikai vagy társadalmi asszociációjú szavakat, mint a „Schengen”, a „Magyarország”, a „parlament” vagy a „kultúra”. A négyből az első három szót lényegében csak ezen csoport válaszadói említették. A „kultúra” szót, amelyet a teljes halmazon belül 69-en használtak, tipikusan a nemzeti szinthez kötődő hallgatók említették (összesen 36 alkalommal), míg másrésről azok a diákok, akik az „egyéb” térségi szinthez való kötődést jelölték meg, a „kultúra” szót csupán 2 alkalommal említették, ami egyértelmű alulreprezentáltságot jelez. A térségi (országban belüli) kötődésű hallgatók a „közösség” szót említették szignifikánsan többször, mint a többiek.

4. táblázat

Felül- és alulreprezentált szavak a diákok tanulmányi tudományterülete szerint

Tanulmányi terület	Szó	Csoporton belüli, %	Globális, %	Csoporton belüli gyakoriság	Globális gyakoriság	p-érték	Reprezentativitás
Művészet	Parlament	6,32	1,1	6	6	0	Felülreprezentált
	Közös	6,32	1,28	6	7	0,001	Felülreprezentált
	Schengen	4,21	0,91	4	5	0,001	Felülreprezentált
	Változatosság	7,37	2,93	7	16	0,003	Felülreprezentált
	Brüsszel	3,16	0,91	3	5	0,02	Felülreprezentált
	Euró	4,21	1,65	4	9	0,032	Felülreprezentált
	Különbözőség	0	3,66	0	20	0,04	Alulreprezentált
Közgazdaságtan	Liberalizmus	3,45	1,1	3	6	0,045	Felülreprezentált
Mérnöki tudományok	Demokrácia	6,33	2,01	5	11	0,012	Felülreprezentált
	Változatos	3,8	0,91	3	5	0,02	Felülreprezentált
	Unió	7,59	16,09	6	88	0,002	Alulreprezentált
Orvostudomány	Művészet	3,06	0,91	3	5	0,03	Felülreprezentált
	Különbözőség	0	3,66	0	20	0,03	Alulreprezentált
	Egység	0	3,11	0	17	0,047	Alulreprezentált
Politológia	Különbözőség	10,84	3,66	9	20	0	Felülreprezentált
Társadalomtudomány	Unió	24,76	16,09	26	88	0	Felülreprezentált
	Európai	10,48	5,85	11	32	0,004	Felülreprezentált
	Kontinens	11,43	6,4	12	35	0,007	Felülreprezentált
	Egység	5,71	3,11	6	17	0,033	Felülreprezentált

A diákok tanulmányi területe szerint vizsgálva az Európával összefüggésben említett szavak variációját az eredmények néhány jól látható különbséget mutatnak a csoportok között. A művészeti képzésben tanuló hallgatók változatos tartalmú szavakat említettek Európával kapcsolatban. Ők a „közös”, a „Schengen”, a „változatosság”, a „Brüsszel”, az „euró” vagy a „parlament” szavakat másoknál gyakrabban használták. Különösképpen ez utóbbi figyelemreméltó, mivel az összes előfordulás ettől a csoporttól származik. A közgazdaságtant hallgató diákok válaszaik nem sokban térnek el az átlagos válaszoktól, egyedül a „liberalizmus” kifejezés felülreprezentált ebben a csoportban. A mérnök hallgatók másoknál szignifikánsan többet említették a „demokrácia” és a „változatos” szavakat, míg jóval kevesebbszer használták az „unió” kifejezést. Az orvostudományi hallgatók által említett szavak között szerepel a leggyakrabban a „művészet” szó, bár csak néhány említéssel. Végül a társadalomtudományi terület hallgatóinak eredményeinél – akik Magyarország esetében földrajz szakos diákok voltak – szignifikánsan felülreprezentált az „egység”, az „unió”, az „európai” és a „kontinens” kifejezés, amelyek a földrajzi tartalmú Európa értelmezésekhez közelebbi megközelítést tükröznek.

IRODALOM

- Chokor, B. A.* (2003): Pattern of representation of countries in cognitive maps of the world with special reference to Africa. *Journal of Environmental Psychology*, 23.
- Cséfalvai Zoltán* (1990): Térképek a fejünkben. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Downs, R. M. – Stea, D.* (1973): *Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior*. Aldine Publishing Company, Chicago
- Downs R. M. – Stea, D.* (1977): *Mapping in Minds, Reflections on Cognitive Mapping*. Harper and Row, New York
- Gould, P. – White, R.* (1974): *Mental Maps*. Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England
- Gould, P. – White, R.* (1986): *Mental Maps*. Second Edition. Allen and Unwin Inc., Winchester, Mass
- Jakobi Ákos – Kincses Áron – Rédei Mária* (2011): The world seen by Hungarian students. *Hungarian Geographical Bulletin*, 60 (2)
- Kiss János – Bajmócy Péter* (1996): Egyetemi hallgatók mentális térképei Magyarországról. *Tér és Társadalom*, 2–3.
- Letenyei László* (2001): Településtervezés és mentális térképezés. Falu–Város–Régió, 1.
- Lynch, K.* (1960): *The image of the City*. M. I. T. Press, Cambridge, Mass
- Michalkó Gábor* (1998): Mentális térképek a turizmus kutatásban: a magyar középiskolások Olaszország képe. *Tér és Társadalom*, 1–2.
- Nemes Nagy József* (1998): Tér a társadalomkutatásban. „Ember–Település–Régió”, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Saarinnen, T. F. – MacCabe, C. L.* (1995): World Patterns of Geographic Literacy Based on Sketch Map Quality. *Professional Geographer*, 47 (2)
- Timár Judit* (1994): „Mental map” alkalmazásának lehetőségei a térpályák kutatásában egy alföldi vizsgálat tapasztalatai. Az „alföldi út” kérdőjelei. Békéscsaba
- Wakabayashi, J.* (1996): *Behavioral Studies on Environmental Perception by Japanese Geographers*. Geographical Review of Japan, 1.
- Wright, J. K.* (1966): The mapmakers are human. In: J. K. Wright: *Human nature in Geography*. Harvard University Press

Kulcsszavak: Eurobroadmap, egyetemi hallgatók, mentális térképezés, asszociatív szövelemzés.

Resume

This paper presents the main findings of the Eurobroadmap survey that was made in 2009 and 2010. The document highlights the most interesting features on how Hungarian students perceive the World and Europe mentally. The picture is drawn by the answers of 244 students, who were asked about the experiences and the vision of the World. Additionally some comparative results of other participating countries are presented. The paper is focusing on the topics of the experiences of the World, the opinion on the scale of belonging, the mental map of the favourable and unfavourable places of the World and on the student's vocabulary associated with Europe.